

Bölüm 2

COVID-19 PANDEMİ SÜRECİNDE ADLİ TIP ÇALIŞMALARININ TOPLUMSAL KAZANIMLARI

Hüseyin Çetin KETENCİ¹

GİRİŞ:

Ortaya çıkış mekanizması netlik kazanamamış olsa da; Çin'de yeni bir hastalık olarak tanımlandığı andan bugüne çok sayıda insanın doğrudan ölümüne, yarattığı pandemi nedeniyle kıtalararası ekonomik çalkantılara ve dolaylı ölümlere de neden olan COVID-19 Pandemisi, halk sağlığını küresel düzeyde tehdit etmiştir ve bazı olumsuz etkilerini günümüzde de sürdürmektedir. Geçmişte de salgın hastalıkların yıkıcı etkilerinin pek çok sosyal, coğrafi, ekonomik, kültürel etkilere yol açtığı gözlenmiştir (1,2). Bazı uluslararası örgütlerin yanında, sivil toplum kuruluşlarının ve özellikle sağlık bakanlıklarının olası risklere karşı yoğun önlemler aldıkları, tedavi protokolleri geliştirdikleri ve bunların sahada uygulandığı bilinmektedir. Bu planlamalar sayesinde bireylerin ve toplumun sosyal izolasyonu, maske, eldiven ve dezenfektan kullanımı, aşılama ve hastaların tedavisi bir plan içerisinde yürütülmektedir. Bu mücadelede en etkin rolü sağlık çalışanları üstlenmiştir. Adli tıbbın çalışma alanındaki görevler de bu kapsam içerisinde değerlendirilebilir niteliktedir.

“Adli tıp” otopsi konusunda daha özelleşmiş bir alan olsa da adli tıp uzmanının işleri arasında otopsiler özel ama dar bir alanı oluşturur. Adli tıp alanında önemli bir kısmı sadece evrak üzerinden gerçekleştirilse de binlerce dosya ve rapor hazırlanmakta ve bunların büyük bir bölümünü ise canlı insanların adli muayeneleri oluşturmaktadır. Adli tıp alanını ilgilendiren konularda rapor düzenleme görevi üniversiteler (adli tıp anabilim dalları ve enstitüler), Sağlık Bakanlığı'na bağlı eğitim ve araştırma hastaneleri ve özel bilirkişilik şirketleri ya da özel bilirkişiler eliyle de yürütülmektedir. Ancak bu konuda temel fonksiyon senelik yaklaşık bir milyon dosya işi ile ATK tarafından yürütülmektedir. Adalet Bakanlığı'nın bağlı kuruluşu olan ATK, merkezi İstanbul'da bulunan, Türkiye genelinde bütün illerde

¹ Doç. Dr. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp AD, hcketenci@gmail.com, ORCID iD: 0000-0002-0662-1479

*Otopside çalışanlar açısından bulaşma riskini azaltmak için, CMK da belirtildiği şekli ile üç vücut boşluğunun açılması sağlanarak yeterli olacak minimal invazyon ile otopsi işlemleri tamamlanmaya çalışılmıştır.

*Gerek personeline gerekse muayene ve otopsielerde pozitif sonuçlanan laboratuvar tetkiklerinin derhal geri bildirimini sağlamış ve gereken tedbirlerin hızla hayata geçirilmesine olanak sağlamıştır.

*Cenaze teslimi, transportu ve defin esnasında bulaşma riskini azaltmak için uygun tabutların temini ve gerekli dezenfeksiyonun uygulanmasının yanında kalabalık cenaze törenlerinin engellenmesi sağlanmıştır.

*Uygulamalar sayesinde olağanüstü bir durum olmasına rağmen pandemi süresi boyunca adli tıbbi ilgilendiren konularda işleyişin aksamaması sağlanmıştır.” şeklinde özetlenebilir.

Halk Sağlığı Alanının önemli roller üstlendiği benzer durumlara ve olası yeni pandemilere yönelik çalışmaların ve işbirliğinin, yetkili kurumlarca, belli protokol ve algoritmalarla sürekli olarak güncel tutulmasının son derece önemli olduğunu, konunun ulusal ve küresel ölçekte takip edilmesinin gerekli olduğunu düşünmekteyiz.

KAYNAKLAR:

1. Yıldız Y, Telatar TG, Baykal M, Aykanat Yurtsever, B İlknur Yıldız E COVID-19 Pandemisi Döneminde Aşı Reddinin değerlendirilmesi Yıl 2021, Cilt: 11 Sayı: 2 S:200-205
2. Dökmeçi AH, Çavlan B. Biyolojik Silah; Biyolojik Savaşlar, Pandemiler Ve Covid-19. Ejons Uluslararası Dergisi, (2020). 4 (16), 841–859.
3. Arslan MN, Büyük Y, Ziyade N. ve ark. İstanbul’da Covid-19 Otopsipleri. Ir J Med Sci (2022) 191 S:529–541.
4. Motawea, AM, Omar, S. Yasin, R. COVID-19 Imaging of COVID-19 simulators Egyptian J Radiol Nucl Med (2021) 52, 4.
5. Calabrese, F, Pezzuto, F. Fortarezza, F. Et al, Pulmonary pathology and COVID-19: lessons from autopsy. The experience of European Pulmonary Pathologists Virchows Arch 477 S: ,359–372 (2020).
6. D’Onofrio V et al. Studying the clinical, radiological, histological, microbiological, and immunological evolution during the diferent COVID 19 disease stages using minimal invasive autopsy Scientific Reports | (2022) 12:1360
7. Kant A, Aydın E, Kılıç Yılmaz H, Yılmaz G Covid-19 Hastalarında Kardiyak Troponin-I’nın Cinsiyet İlişkili Prognostik Deęeri Kırıkkale Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 2021;23(1):125-131
8. Bülbül G, Akçay D, Yumuk Elif, Çaęaptay S, Emecen SB, Anar FS, Sarığlu S, COVID-19 Postmortem ve Otopsi Bulguları, DEU Tıp Derg 2021;35 (Özel Sayı 1) S:93-102
9. Hammoud H, Bendari A, Bendari T, Bougmiza I. Histopathological Findings in COVID-19 Cases: A Systematic Review. medRxiv. Published online 2020.

10. Göçeoęlu ÜÜ ve ark. Covid-19 Enfeksiyonu, Postmortem Süreç ve Defin İşlemleri. Adli Tıp Bülteni, 2020; 25 Özel Sayı S: 18-27
11. Emiral E, Cantürk N. Covid-19 Infection and Forensic Medicine Türkiye Klinikleri J Foren Sci Leg Med. 2020;17(3) S:282-91
12. Feng He, Yu Deng, Weina Li, Coronavirus disease 2019: What we know? 2020 Jul;92(7):719-725. Special Issue on Novel Coronavirus (2019-nCoV or SARS-CoV-2) and respiratory disease (COVID-19) infection: Part-IV
13. Han, Y, Yang, H. The transmission and diagnosis of 2019 novel coronavirus infection disease (COVID-19): A Chinese perspective J Med Virol. 2020; 92 S: 639-644
14. Göçeoęlu ÜÜ, Yıldırım SB, Ekinci E, Balcı Y. Covid-19 Enfeksiyonu, Postmortem Süreç ve Defin İşlemleri Adli Tıp Bülteni, 2020; 25 Özel Sayı S:18-27
15. Ketenci HÇ Hekimlik uygulamalarında Kırmızı Bayraklar, Ankara Nobel Tıp Kitabevleri, 2023, Ölü Muayenesi ve Adli otopsi Ed; Eroęlu SE, S:150-152
16. Tunçez FT, Yeşiltepe G, Karabulut U, Tokdemir M. İzmir’de COVID-19 Pandemisi Öncesinde ve Sonrasında Yapılan Tüm Adli Otopsilerin Retrospektif Olarak Deęerlenirilmesi ve Karşılaştırılması Adli Tıp Bülteni 2023;28(2):105-111
17. Kafadar H, Kafadar S. Virtopside yapay zekânın kullanımı. Hardalaç F, Serhatlıoğlu S, editörler. Yapay Zekâ Teknikleri ve Radyolojide Uygulanması. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2020. S; 58-63.
18. Çelik M, Beyaztaş FY, Virtopsinin adli otopsideki yeri ve önemi, Yıl: 2012 Cilt: 26 Sayı: 2 S: 124 – 133
19. Kanchan T, Saraf A, Krishan K, Misra S. The advantages of virtopsy during the Covid-19 pandemic. Medico-Legal Journal. 2020;88(1_suppl):55-56.
20. Li R, Yin K, Zhang K, et al. Application Prospects of Virtual Autopsy in Forensic Pathological Investigations on COVID-19. Fa yi xue za zhi. 2020 Apr;36(2):149-156.
21. Filograna L, Manenti G, Grassi S et al. Virtual autopsy in SARS-CoV-2 breakthrough infection: a case report Forensic Imaging 30 (2022) 200520
22. Vaishnav D, Yogender S. Bansal B, Vanshika A, Mandal D, Murali G. Rao E Virtual Autopsy in COVID 19 Positive Sudden Death of a Young Adult Male; A Forensic Case Report Forensic Imaging 28 (2022) 200488
23. Cansever ÖM, Sav A. Sanal Otopsi-Virtopsi. Editör: Kutlu AK,. Otopsinin Tıp Eğitiminde ve Patoloji Eğitimindeki Yeri. 1. Baskı. Ankara: Türkiye Klinikleri; 2022. S:54-60.
24. COVID-19 Tanısı ile Ölenlerde Morg ve Defin Hizmetlerine Yönelik Alınacak Tedbir ve Önlemler. 09/09/2023 tarihinde <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66343/morg-ve-defin-hizmetleri.html> adresinden ulaşılmıştır.